

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

Warszawa, dnia 20 lipca 2015 r.

Poz. 6320

UCHWAŁA NR IX/53/2015 RADY GMINY JEDNOROŻEC

z dnia 26 czerwca 2015 r.

w sprawie przyjęcia Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jednorożec na lata 2015 – 2018

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. z 2013 r. poz. 594 z późn. zm.) w związku z art. 87 ust 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.) Rada Gminy Jednorożec uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jednorożec na lata 2015-2018”, zaopiniowany pozytywnie przez Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, stanowiący załącznik do uchwały.

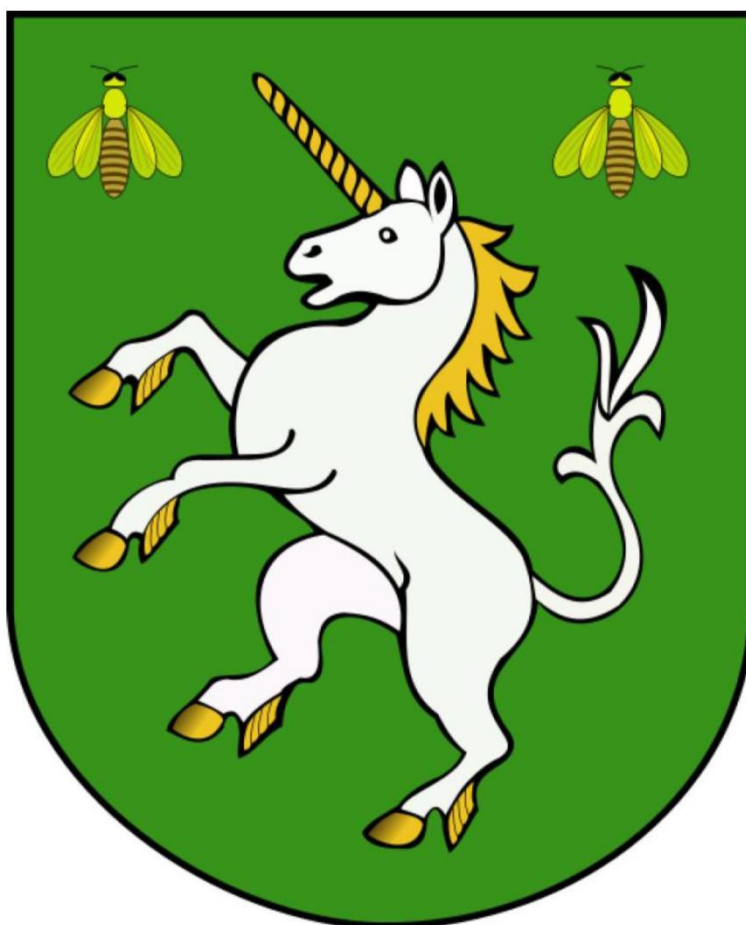
§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Jednorożec.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego.

Przewodniczący Rady Gminy Jednorożec:
Janusz Mizerek

Załącznik do Uchwały Nr IX/53/2015
Rady Gminy Jednoróżec
z dnia 26 czerwca 2015 r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY JEDNOROŻEC NA LATA 2015-2018

czerwiec 2015 r.

SPIS TREŚCI

1. Wstęp

1.2. Słownik pojęć

2. Cele i podstawa prawna opracowania *Programu opieki nad zabytkami*

3. Uwarunkowania formalno-prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

4.1.1. Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju

4.1.2. Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” na lata 2004-2013

4.1.3. Krajowy program ochrony i opieki nad zabytkami

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

4.2.1. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Mazowieckim na lata 2012-2015

4.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego

4.2.3. Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020

4.2.4. Na poziomie Powiatu Przasnyskiego

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

5.1.1. Studium kierunków i uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego gminy Jednoróżec

5.1.2. Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Wiejskiej Jednoróżec na lata 2004-2013

5.1.3. Program Ochrony Środowiska

5.1.4. Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy Jednoróżec

5.2.1. Zarys historii obszaru gminy Jednoróżec

5.2.2. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków i ujęte w gminnej ewidencji zabytków

5.2.3. Zabytki ruchome

5.2.4. Zabytki archeologiczne

5.2.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń.

6.1. Ocena stanu zachowania

6.2. Analiza szans i zagrożeń

7. Założenia programowe programu opieki nad zabytkami

7.1. Określenie celów Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jednoróżec na lata 2013-2017

7.2. Priorytety

8. Instrumentarium realizacji Programu Opieki nad Zabytkami

9. Źródła finansowania działań

10. Zasady monitorowania i oceny realizacji programu

1. Wstęp

Gmina Jednoróżec jest gminą wiejską położoną w północnej części województwa mazowieckiego, w północno - wschodniej części powiatu przasnyskiego. Jednoróżec oddalony jest o około 18 km od Przasnysza – siedziby powiatu, 120 km od Warszawy – stolicy państwa. Gmina Jednoróżec leży na obszarze Zielonych Płuc Polski, na Kurpiach, na pograniczu Mazowsza i Mazur. Przez gminę prowadzi najkrótsza trasa z Warszawy na Pojezierze Mazurskie, w kierunku Szczytna.

Główną miejscowością gminy jest Jednoróżec, tworzący z przylegającą od południa wsią Stegna wspólną jednostkę przestrzenną. W Jednoróźcu mieszczą się obiekty użyteczności publicznej i jednostki świadczące podstawowe usługi. Gmina Jednoróżec składa się z 19 sołectw i zajmuje teren o powierzchni 23.218 ha. Gmina liczy 7600 mieszkańców. Średnia gęstość zaludnienia - 32,73 osoby/ km² (przy wskaźniku gęstości zaludnienia: dla powiatu przasnyskiego – 44,00 osoby/ km², dla województwa mazowieckiego – 145 osób/ km²).

Na ogólną powierzchnię 232 km² udział użytków rolnych w gminie stanowi 50,5 % ogólnej powierzchni, lasów zaś 43,9 %. Jednoróżec jest gminą typowo rolniczą.

Przedmiotem opracowania jest dziedzictwo kulturowe gminy Jednoróżec. Stanowi ono dość jednorodny zbiór, składają się na nie najdawniejsze pozostałości bytowania człowieka na tych terenach, w postaci odkrytych stanowisk archeologicznych, z których najstarsze datują się na VIII do połowy V tysiąclecia p.n.e. oraz zachowane do czasów obecnych zabytki ruchome i nieruchome. Do zabytków ruchomych zaliczają się licznie występujące na terenie gminy kapliczki, będące materialnym dowodem duchowości mieszkańców tego regionu oraz zabytki architektury będące w głównej mierze przykładem regionalnej drewnianej architektury mieszkalnej z okresu ostatnich stu lat. Na tym tle wyróżniają się nieliczne zachowane zabytkowe drewniane kościoły, będące obiektami o najwyższym znaczeniu kulturowym, z uwagi na niesione przezeń wartości duchowe, historyczne i obyczajowe.

Celem gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla gminy Jednoróżec na lata 2013 – 2017; jest stworzenie długofalowej strategii ochrony i opieki nad zabytkami, położonymi w obrębie gminy. Program wyznacza kierunki działań i wskazuje narzędzia do ich realizacji; ma służyć rozwojowi gminy poprzez cele:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;

- uwzględnienie ochrony zabytków łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podnoszenie świadomości ochrony dziedzictwa kulturowego wśród lokalnej społeczności;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych
- wykorzystanie i udostępnienie zabytków na potrzeby mieszkańców i turystów;
- wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- tworzenie warunków współpracy z właścicielami zabytków dla zapewniania ich opieki;

Ponadto zadaniem niniejszego opracowania jest :

- charakterystyka zasobów zabytkowych gminy i ocena stanu ich zachowania;
- charakterystyka struktury własności;
- określenie priorytetów w zakresie ochrony dóbr kultury Gminy Jednorożec;
- wskazanie źródeł finansowania zadań własnych gminy w zakresie określonym programem.

Wyznaczone w Programie cele będą realizowane w ciągu kolejnych czterech lat z wykorzystaniem środków prawnych (m.in. zapisy dotyczące ochrony zabytków w planach zagospodarowania przestrzennego, w innych aktach prawa miejscowego), finansowych (m.in. budżet gminy, fundusze zewnętrzne) i społecznych (m.in. współpraca z mieszkańcami, organizacjami pozarządowymi).

Program wskazuje obowiązki gminy, ale przede wszystkim ma za zadanie poprzez określenie działań organizacyjnych, finansowych i realizacyjnych stworzyć lepsze warunki dla poprawy stanu zabytków na terenie gminy. Niezwykle istotną kwestią jest wzmocnienie współpracy między administracją samorządową, państwową, a społecznością lokalną, tak by wszystkie te środowiska współtworzyły odpowiednie środowisko dla ochrony i promocji lokalnego dziedzictwa kulturowego.

Niniejszy Program jest oficjalnym dokumentem przyjętym Uchwałą Rady Gminy. Obejmuje swoim zakresem wszystkie obiekty zabytkowe mieszczące się w granicach administracyjnych Gminy Jednorożec. Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568, z późn. zm.) realizacja

Programu przewidziana jest na cztery lata, natomiast po upływie pierwszych dwóch lat od jego przyjęcia Wójt Gminy powinien złożyć sprawozdanie z realizacji zapisów programowych.

1.2 Słownik pojęć

Ilekcją w niniejszym programie jest mowa o:

- 1) programie – rozumie się przez to „Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla gminy Jednorzec na lata 2013 - 2017”;
- 2) konserwatorze zabytków – rozumie się przez to Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Warszawie, w skrócie MWKZ.
- 3) rejestrze zabytków – rozumie się przez to rejestr zabytków prowadzony przez Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Warszawie.
- 4) gminnej ewidencji zabytków – rozumie się aktualną ewidencję zabytków nieruchomości w postaci kart adresowych.
- 5) ustawie- rozumie się ustawę o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568, z późn. zm.)
- 6) zabytku – rozumie się przez to nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową (art. 3, pkt 1 ustawy).
- 7) zabytek nieruchomy – rozumie się przez to krajobraz kulturowy, układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne lub działalność wybitnych osobistości bądź instytucji – np. niektóre krzyże, głazy pamiątkowe (art. 3 pkt 2 ustawy).
- 8) zabytek ruchomy - rozumie się przez to dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcje, numizmaty oraz pamiątki historyczne, wytwory techniki, materiały biblioteczne, instrumenty muzyczne, wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne i przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji - np. niektóre kapliczki i krzyże (art.3 pkt 3 ustawy).

- 9) MWKZ – rozumie się przez to Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
- 10) WUOZ – Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków Delegatura w Ostrołęce
- 11) NID – rozumie się przez to Narodowy Instytut Dziedzictwa.
- 12) MKiDN – rozumie się przez to Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

2. Cele i podstawa prawna opracowania Programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną dla uchwalenia Programu opieki nad Zabytkami stanowi art. 87, ust. 1, 2, 3, 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568, z późn. zm.), który brzmi:

1. Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

2. Programy, o których mowa w ust.1, mają na celu, w szczególności:

1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;

2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;

3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;

4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;

5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;

6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;

7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

4. Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

5. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

Obowiązek opieki nad zabytkami nakłada na samorząd także Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 z późn. zm.).

3. Uwarunkowania formalno-prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce

Kwestię ochrony zabytków w Polsce podnosi już Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dn. 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997, NR 78 poz. 483), której 5 art. stwierdza, że „Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.”. Umocowanie tej podstawowej zasady ochrony dziedzictwa kulturowego w ustawie zasadniczej odzwierciedla jego najwyższą rangę.

Podstawowym aktem prawnym, który reguluje zasady ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym w Polsce jest Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz.1568 z późn. zm.), która wprowadziła szereg nowych rozwiązań systemowych, a także dostosowała polskie prawo w tym zakresie do standardów Unii Europejskiej. Ustawa z dn. 23 lipca 2003 r. współdziała także z innymi ustawami: ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z 27 marca 2003 r. (Dz.U. z 2003 r., Nr 80, poz. 717 z późn. zm.), a także z ustawą Prawo Budowlane z 7 lipca 1994 r. (Dz. U. z 2006 r., Nr 156 poz. 1118 z późn. zm.).

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadza podział na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami. Opieka nad zabytkami ma charakter wybitnie indywidualny i za jej realizację odpowiedzialny jest właściciel (względnie użytkownik obiektu). Z racji swych obowiązków właścicielskich, właścicielowi przysługują także pewne przywileje, w tym m.in. możliwość otrzymania wsparcia (dotacji) ze strony administracji publicznej.

Z kolei ochrona zabytków realizowana jest przez organy administracji publicznej, czyli administracji rządowej i samorządowej, działające zgodnie z przypisanymi im ustawowo

kompetencjami. W sytuacji, gdy Państwo lub gmina jest właścicielem zabytku przejmuje także obowiązki właścicielskie.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w znacznym stopniu rozszerzyła kompetencje samorządów, dając im nowe narzędzia w sferze ochrony zabytków. To po stronie samorządu wyznaczone zostały dwie formy ochrony – zapis w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i utworzenie parku kulturowego. We wprowadzonej 5 czerwca 2010 r. nowelizacji (ustawa z dn. 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw – Dz. U. z 2010 r., nr 75, poz. 474) wyjątkową rangę uzyskała także gminna ewidencja zabytków, której rola nie ogranicza się już tylko do dokumentacji i informacji, ale także niesie obowiązek uzgodnień w stosunku do obiektów w niej ujętych (przy uzgodnieniu pozwoleń na budowę, decyzji o warunkach zabudowy). Korelacja między ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, a ustawą o planowaniu przestrzennym zachodzi przede wszystkim na płaszczyźnie planowania, gdyż zgodnie z art. 4 ust. 6 i art. 7 ust. 4 ustawy o ochronie zabytków ochronę obiektów zabytkowych uwzględnia się także w przygotowywaniu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. W studium oraz w miejscowych planach uwzględnia się w szczególności ochronę zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków wraz z ich otoczeniem oraz zabytków znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, a także innych zabytków wskazanych w trakcie uzgodnień przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Warto nadmienić, że kwestie ochrony dziedzictwa kulturowego zostały już wcześniej ujęte w art. 7, ust. 1, pkt 9 Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r., Nr 142, poz. 1591, z późniejszymi zmianami), gdzie określone zostały zadania własne gminy, obejmujące sprawy m.in. ładu przestrzennego, kultury, oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Podstawową formą ochrony jest wpis do rejestru zabytków, który może być dokonany na wniosek właściciela lub z urzędu. W artykule 9 rzeczonyj ustawy omówione są formy wpisów do rejestrów zabytków nieruchomości, które mogą objąć obiekty nieruchome, otoczenie zabytku wpisanego do rejestru. Szczególną formą ochrony są wpisy do rejestru zabytków układów urbanistycznych, układów ruralistycznych oraz zespołów budowlanych; które pozwalają na objęcie ochroną znacznie szerszych niż pojedynczy obiekt obszarów, implikując przy tym różny reżim tej ochrony. Osobną kwestią, z którą związany jest inny zakres ochrony prawnej jest wpis do rejestru zabytków ruchomych.

Niezwykle istotną kompetencją samorządu w zakresie ochrony zabytków jest prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, która, jak już wspomniano, zyskała status narzędzia ochrony prawnej obiektów zabytkowych niewpisanych do rejestru zabytków i wiąże się z konkretnymi wymogami wojewódzkiego konserwatora zabytków względem właścicieli obiektów ujętych w ewidencji. Ewidencja prowadzona jest przez odpowiednio wójta, burmistrza bądź prezydenta w formie zbioru kart zabytków nieruchomości. Oprócz swojej funkcji informacyjnej i prawnej gminna ewidencja stanowi także podstawę do sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami. Na poziomie wojewódzkim ewidencja prowadzona jest przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a na poziomie krajowym przez Generalnego Konserwatora Zabytków.

Innymi aktami prawnymi regulującymi kwestię ochrony zabytków są m.in. akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i inne przepisy prawne, w tym m.in.:

- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz.U. 2004 nr 30 poz. 259).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz.U. 2004 nr 71 poz. 650).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz.U. 2004 nr 75 poz. 706).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 19 kwietnia 2004 r. w sprawie wywozu zabytków i przedmiotów o cechach zabytków za granicę (Dz.U. 2004 nr 84 poz. 789).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 2004 r. w sprawie Polskiego Komitetu Doradczego (Dz.U. 2004 nr 102 poz. 1066).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami (Dz.U. 2004 nr 124 poz. 1302).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki "Za opiekę nad zabytkami" (Dz.U. 2004 nr 124 poz. 1304).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz.U. 2005 nr 112 poz. 940).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 25 marca 2010 r. w sprawie udzielenia dotacji na badania archeologiczne (Dz.U. 2010 nr 64 poz. 396).

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. z 2011 r. Nr 113, poz. 661).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych (Dz. U. z dnia 11 sierpnia 2011 r.).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. 2004 nr 212 poz. 2153).
- Zarządzenia i Rozporządzenia Prezydenta RP w sprawie uznania za pomniki historii.

Tematykę ochrony zabytków znajdujących się w inwentarzach muzealnych podejmuje Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. 1997 nr 5 poz. 24).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

4.1.1. Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju

Aktualnie obowiązującym krajowym dokumentem planistycznym jest *Koncepcja polityki przestrzennego zagospodarowania kraju* (KPPZK) opracowana przez nieistniejące już Rządowe Centrum Studiów Strategicznych. Koncepcja ukazała się drukiem w 2001 roku (Monitor Polski z 2001 r., Nr 26, poz. 432). Zaktualizowana koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju powstała w 2005 r.

W latach 2004-2005 w Rządowym Centrum Studiów Strategicznych podjęto próbę aktualizacji KPPZK. Opracowana *Zaktualizowana koncepcję przestrzennego zagospodarowania kraju* (wraz z *Prognozą oddziaływania na środowisko do Zaktualizowanej koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju*), została zaakceptowana przez Radę

Ministrów 6 września 2005 r. i skierowana do Sejmu RP 19 października 2005 r. (druk sejmowy nr 4).

Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju z uwzględnieniem w tym zagospodarowanie obiektów zabytkowych. W dokumencie wskazano sześć celów strategicznych. Jeden z nich odnosi się do ochrony zabytków i kształtowania krajobrazu kulturowego:

Cel strategiczny 5: Ochrona dziedzictwa kulturowego

Cel gospodarowania przestrzeni: *Kształtowanie struktur przestrzennych umożliwiających ochronę krajobrazu kulturowego i pojedynczych zabytków przed zniszczeniem, degradacją, dewaloryzacją oraz podjęcie działań mających na celu udostępnienie dziedzictwa kulturowego społeczeństwu.*

Kryteria kształtowania zagospodarowania przestrzennego:

- *przestrzenne oddalenie trwałych źródeł dewaloryzacji od obiektów dziedzictwa kulturowego;*
- *dostępność komunikacyjna krajobrazu kulturowego w sposób eksponujący jej najwyższe wartości i walory oraz przeciwdziałający jej degradacji;*
- *wkomponowanie obiektów dziedzictwa kulturowego narodu we współczesne struktury funkcjonalno-przestrzenne;*
- *powiązanie funkcjonalno-przestrzenne obiektów dziedzictwa kulturowego z krajobrazem przyrodniczym.*

4.1.2. Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” na lata 2004-2013

Uwaga!! Dokument wygasa w 2013 r.

Narodowy program kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” na lata 2004-2013 jest jednym z pięciu elementów opracowanej w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego Narodowej strategii rozwoju kultury na lata 2004–2013. W 2005 roku MKiDN przygotowało uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020. Podstawą do sformułowania Narodowego Programu Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” było uznanie sfery dziedzictwa za podstawę rozwoju kultury i upowszechniania kultury. Dziedzictwo zostało określone jako potencjał poszczególnych

regionów, który sprzyjać ma wzrostowi konkurencyjności regionów dla turystów, inwestorów i mieszkańców. Każdy region poddany został analizie pod względem ilości zabytków

Celem strategicznym Narodowego Programu Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego” jest intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomych.

Celami częściowymi Programu i sposobami ich realizowania są:

- *poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków poprzez zmiany instytucjonalne, prawne i funkcjonalne w sferze dokumentacji i ochrony zabytków oraz procesu oferowania zabytków na rynku;*
- *kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne społeczne, poprzez formułowanie projektów rewaloryzacji zabytków i ich adaptacji na cele społeczne;*
- *zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości w wyniku tworzenia zintegrowanych narodowych produktów turystycznych poprzez programowanie i wdrażanie kompleksowych programów dotyczących markowych produktów turystyki kulturowej w Polsce w latach 2004-2013;*
- *promocja polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą, w szczególności za pomocą narzędzi społeczeństwa informacyjnego;*
- *rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez podnoszenie wykształcenia kadr zatrudnionych w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego, podnoszenie zainteresowań społeczeństwa problematyką ochrony zabytków, powołanie zespołu naukowego zajmującego się badaniami nad wpływem zachowania i rewaloryzacji dziedzictwa kulturowego na rozwój społeczno-ekonomiczny;*
- *tworzenie warunków dla rozwoju i ochrony dziedzictwa kultury ludowej poprzez promowanie zachowania dziedzictwa kulturowego wsi;*
- *zabezpieczenie zabytków przed nielegalnym wywozem za granicę poprzez wdrożenie programu „Absynt Patrymonium” – sieci informacji wirtualnej o zabytkach wywożonych i zaginionych.*

W ramach realizacji celu wytyczono dwa Priorytety oraz pięć Działań i Podprogramy Narodowego Programu Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego” :

Priorytet 1 – Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe

- *Działanie: 1.1. Wzmocnienie ośrodków dokumentacji zabytków oraz budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków.*
- *Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne.*
- *Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.*

Priorytet 2 – Edukacja i administracja na rzecz dziedzictwa kulturowego:

- *Działanie: 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego.*
- *Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wywozem, wwozem i przewozem przez granice.*

4.1.3. Krajowy program ochrony i opieki nad zabytkami

Artykuł 86 ust. 1 ustawy z dnia 23 VII 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa kompetencje Rady Ministrów do uchwalenia na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, przy pomocy Generalnego Konserwatora Zabytków „Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Obecnie „Krajowy Program...” jest na etapie opracowywania. Dotąd, w roku 2004 powstały „Tezy do opracowania krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Tezy zawierają siedem podstawowych zasad konserwatorskich będących wykładnią dla szeroko rozumianych służb konserwatorskich czyli min.: pracowników urzędów, profesjonalnych konserwatorów-restauratorów dzieł sztuki, konserwatorów-architektów, urbanistów, budowlanych, archeologów, badaczy, właścicieli i użytkowników, w tym duchownych.

Te zasady to:

1. *zasada primum non nocere,*
2. *zasada maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych),*

3. *zasada minimalnej niezbędnej ingerencji (powstrzymywania się od działań niekoniecznych),*
4. *zasada, zgodnie z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco,*
5. *zasada czytelności i odróżnialności ingerencji,*
6. *zasada odwracalności metod i materiałów,*
7. *zasada wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.*

Ponadto w krajowym programie zostaną określone uwarunkowania opieki i ochrony zad zabytkami, cele i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Ocenie poddany zostanie stan zabytków, stan opieki nad zabytkami oraz służb konserwatorskich i uregulowań prawnych. Ponadto określone zostaną warunki i sposoby finansowania planowanych działań oraz harmonogram ich realizacji.

W zakresie uwarunkowań ochrony i opieki nad zabytkami dokonana będzie:

- *Pełna ocena stanu krajowego zasobu zabytków nieruchomych. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń.*
- *Pełna ocena stanu krajowego zasobu zabytków ruchomych. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń.*
- *Pełna ocena stanu krajowego zasobu dziedzictwa archeologicznego. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń oraz wyznaczenie stref o szczególnym zagrożeniu dla zabytków archeologicznych.*
 - *Objęcie skuteczną i zorganizowaną ochroną przynajmniej najcenniejszych zabytków techniki.*
 - *Pełna ocena stanu krajowego zasobu pomników historii i obiektów wpisanych na listę światowego dziedzictwa. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń.*
 - *Ocena stanu służb i możliwości wypełniania całokształtu zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami.*
 - *Ocena stanu i stopnia objęcia opieką zabytków w poszczególnych kategoriach.*
 - *Doskonalenie i rozwijanie oraz podnoszenie efektywności i skuteczności instytucjonalnej i społecznej ochrony i opieki nad zabytkami.*
 - *Udoskonalenie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym i zabytkami.*

W zakresie działań o charakterze systemowym:

- *Powiązanie ochrony zabytków z polityką ekologiczną, ochrony przyrody, architektoniczną i przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa. Realizacja powszechnych tendencji europejskich i światowych do rozszerzania pola ochrony na całe dziedzictwo kulturowe obejmujące i dobra kultury i natury (World Cultural Heritage).*
- *Przygotowanie strategii ochrony dziedzictwa kulturowego wytyczającej główne założenia koncepcji ochrony w Polsce. Wprowadzenie jej do polityk sektorowych we wszystkich dziedzinach i na wszystkich poziomach zarządzania i gospodarowania.*

W zakresie systemu finansowania:

- *Stworzenie sprawnego systemu finansowania ochrony i opieki konserwatorskiej.*

W zakresie dokumentowania, monitorowania i standaryzacji metod działania:

- *Tworzenie systemu i stale aktualizowanych, elektronicznych baz informacji o zasobach i stanie zabytków w Polsce i ich dokumentacji. Stworzenie warunków do realizacji ustawowego obowiązku dokumentowania wszystkich prac, przy wszystkich grupach i typach obiektów zabytkowych.*
- *Gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania, postępach i wynikach prac konserwatorskich i restauratorskich, zagrożeniach, prawidłowości zarządzania i bezpieczeństwie Ubytkowania obiektów zabytkowych oraz o innych formach ochrony dziedzictwa.*
- *Wypracowanie i wprowadzenie szczegółowych zasad ochrony dziedzictwa w planach zagospodarowania przestrzennego. Wypracowanie standardów zagospodarowania i estetyki zabytkowych przestrzeni publicznych.*

W zakresie kształcenia i edukacji:

- *Utrzymanie i doskonalenie dotychczas wypracowanego systemu kształcenia w dziedzinie konserwacji i ochrony. Zorganizowanie systemu podnoszenia kwalifikacji w każdej grupie zawodowej pracującej na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego.*
- *Kształcenie społeczeństwa w duchu poszanowania dla autentyzmu oraz wartości materialnych i niematerialnych wspólnego, wielokulturowego dziedzictwa.*
- *Budowanie klimatu społecznego zrozumienia i akceptacji dla idei ochrony i*

dawności zabytków odczytywanych jako źródło tożsamości, wiedzy i dumy z przeszłości, tradycji, wiedzy o sposobie życia i pracy przodków.

- *Upowszechnianie wśród właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych znajomości zasad konserwatorskich, zasad etyki i profilaktyki konserwatorskiej.*
- *Tworzenie mechanizmów ekonomicznych sprzyjających prawidłowemu traktowaniu obiektów zabytkowych.*

W zakresie współpracy międzynarodowej:

- *Wzmocnienie obecności Polski w światowym i europejskim środowisku działającym na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i promocja polskich osiągnięć w tej dziedzinie.*
- *Oparcie działań na pojęciu wspólnego dziedzictwa kultury ludzkości. Troska o ochronę polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą.*

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

4.2.1. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Mazowieckim na lata 2012-2015

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2012-2015 został przyjęty przez Sejmik Województwa Mazowieckiego uchwałą Nr 42/12 z 12 marca 2012 r.

Dokument powstał przy ścisłej współpracy Departamentu Kultury Promocji i Turystyki Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego z Mazowieckim Biurem Planowania Regionalnego oraz Mazowieckim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2012-2015 jest podstawowym dokumentem określającym politykę samorządu województwa w sferze sprawowania opieki nad dziedzictwem kulturowym oraz jego racjonalnym wykorzystaniem. Głównym zamierzeniem Programu jest stworzenie warunków dla kreowania i realizowania zadań z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami na terenie województwa mazowieckiego oraz wykorzystanie dziedzictwa kulturowego jako czynnika wpływającego na rozwój gospodarczy i społeczny regionu.

Zawarty w niniejszym Programie hierarchiczny układ zamierzeń w tej sferze tworzą: wizja regionu, cel strategiczny, cele operacyjne i przyporządkowane im kierunki działań, a także zasady monitorowania oraz uwarunkowania realizacyjne – zestawienie głównych źródeł finansowania.

Program jest spójny z dokumentami programowymi samorządu województwa oraz uwzględnia ustalenia dokumentów opracowywanych przez administrację publiczną szczebla centralnego.

4.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego

Plan zagospodarowania województwa mazowieckiego został uchwalony 7 czerwca 2004 r. Uchwałą Sejmiku Województwa Mazowieckiego nr 65/2004.

Plan zagospodarowania jest planem o charakterze regionalnym, stanowiącym pomost między planowaniem krajowym, a planowaniem miejscowym. Głównym celem opracowania planu zagospodarowania jest określenie polityki przestrzennej dla Mazowsza w zakresie:

- podstawowych elementów sieci osadniczych,
- rozmieszczenia infrastruktury technicznej i społecznej,
- wymagań dotyczących ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego.

Podstawowym zadaniem planu jest określenie kierunków i zasad zagospodarowania przestrzennego, które pozwalają na realizację „Strategii rozwoju województwa mazowieckiego”.

Z uwagi na tematykę opracowania, istotne dla niego przede wszystkim są dwa punkty: dotyczący środowiska przyrodniczego oraz dziedzictwa kulturowego.

Plan zagospodarowania dosyć skrótowo potraktował zagadnienia dotyczące dziedzictwa kulturowego.

4.2.3. Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020

Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020 (aktualizacja) została opracowana przez Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego, a uchwalona przez Sejmik Województwa w dniu 29 maja 2006 roku.

Jedną z najważniejszych sfer działań województw samorządowych, jest długofalowe programowanie rozwoju. Realizacja tych działań odbywa się poprzez opracowanie strategii rozwoju województwa i programów wojewódzkich. Na podstawie strategii prowadzona jest

polityka rozwoju województwa. Określać ma ona uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju województw. Ustawa o zagospodarowaniu przestrzennym zobowiązuje sejmiki województw do uchwalenia strategii rozwoju województw.

Kwestie ochrony dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury w „Strategii” omówione są bardzo pobieżnie. W części opisowej, w punkcie dotyczącym kultury i dziedzictwa kulturowego, zostały wymienione najbardziej charakterystyczne obiekty miast Mazowsza, które decydują o charakterze kulturowym województwa. Problemy związane z zabytkami i dziedzictwem kulturowym dotyczą przede wszystkim złego stanu technicznego zabytków oraz postępującej eliminacji zabudowy drewnianej z krajobrazu Mazowsza.

4.2.4. Na poziomie Powiatu Przasnyskiego

Strategia Rozwoju Powiatu Przasnyskiego na lata 2008-2020 została uchwalona Uchwałą Rady Powiatu Przasnyskiego nr 17/130/08 z dnia 27 maja 2008 r.

W rozdziale III Bilans strategiczny powiatu, w analizie SWOT wśród mocnych stron powiatu wymienia się *Znaczne walory historyczne i zabytkowe: liczne obiekty sakralne wpisane do rejestru zabytków oraz Światowe Centrum Kultu Św. Stanisława Kostki w Rostkowie*

Poza odnotowaniem tego faktu strategia w żadnej sposób nie precyzuje działań mających na celu ochronę i wzmocnienie potencjału dziedzictwa kulturowego powiatu.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

5.1.1. Studium kierunków i uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego gminy Jednoróżec.

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Jednoróżec do 2020 r. została przyjęta Uchwałą Rady Gminy Nr XXV/262/04 z dnia 2 lipca 2004 r. i stanowi podstawowe narzędzie wspomagające zarządzanie na poziomie samorządu lokalnego. W podpunkcie 18.2 „Cele ochronne” punktu 18 „Cele i kierunki rozwoju gminy” wymienia się na pierwszym miejscu *Rygorystyczną ochronę wartości środowiska przyrodniczego i kulturowego.*

Natomiast w podpunkcie 18.3 „Kierunki działań przestrzennych”: na pierwszym miejscu mówi się o *kształtowaniu gminnej struktury zharmonizowanej ze środowiskiem przyrodniczym, kulturowym i krajobrazem, zindywidualizowanej lokalnie.*

W punkcie 21.5 „Zabezpieczenie funkcjonowania systemu przyrodniczego na obszarze gminy oraz zasady dotyczące kształtowania walorów krajobrazowych” wśród najważniejszych zasad przyrodniczej i krajobrazowej polityki przestrzennej gminy Jednorzec wymienia się następujące zadanie: *należy zachować wszelkie charakterystyczne dla regionu elementy tj. kapliczki przydrożne, zabudowania wiejskie w celu zachowania lokalnej tożsamości.*

W punkcie 21.6 „Kierunki i zasady ochrony wartości kulturowych” sformułowane zostały następujące postulaty:

21.6.1 Strefy ochrony konserwatorskiej:

Na terenie gminy brak jest obiektów wymagających ustanowienia stref ochrony konserwatorskiej ścisłej typu „A”.

W celu zachowania wartości kulturowych wynikających z wymienionych wyżej uwarunkowań wskazane jest ustalenie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego następujących stref ochrony konserwatorskiej:

a) strefy „B” –ochrony zachowanych elementów zabytkowych w obrębie których powinny obowiązywać następujące ustalenia :

- nakaz zachowania zasadniczych elementów rozplanowania poprzez zachowanie osi widokowych i kompozycyjnych, elementów sieci drogowej i układów drzewostanu
- nakaz ochrony istniejącej zabudowy jej charakteru i otoczenia poprzez zachowanie zasad parcelacji, zakaz wyznaczania nowych ciągów komunikacyjnych i zachowanie gabarytów przy projektowaniu zabudowy uzupełniającej
- ustalenie obowiązku uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków wszelkich decyzji o ustaleniu warunków zabudowy oraz wykonywanych opracowań planistycznych i projektowych

b) strefy „K” –ochrony krajobrazu kulturowego obejmujące swoim zasięgiem strefy „B” wraz z otaczającym je pasem o szerokości minimum 50,0 m w obrębie których powinny obowiązywać następujące ustalenia :

- zakaz lokalizowania obiektów produkcyjnych i uciążliwych o funkcjach zasadniczo sprzecznych z funkcją obiektu chronionego
- zakaz realizacji obiektów o zbyt „agresywnych” formach architektonicznych w stosunku do obiektu podstawowego.
- Obowiązek opracowania studium przestrzennego o randze planu miejscowego uwzględniającego poza ustawowymi wymaganiami dla planu miejscowego także strefy i kierunki ekspozycji.

c) strefy „W” –obserwacji archeologicznych obejmujące teren i bezpośrednie otoczenie wszystkich stanowisk archeologicznych wymienionych w tekście.

Zgodnie z opisanymi zasadami strefy o kategoriach „B” i „K” powinny być wyznaczone w celu ochrony następujących obiektów:

- tereny zespołu kościoła parafialnego oraz cmentarza parafialnego w Parciakach
- tereny cmentarza –parafialnego i wojennego z okresu I wojny światowej w Jednorzeczcu
- cmentarza parafialnego w Olszewce
- cmentarza wojennego z okresu I wojny światowej w Budach Rządowych
- zespołu drewnianych domów o cechach dworkowych we wsi Ulatowo-Słabogóra

W punkcie 21.6.3 „Propozycje uzupełniające dot. ochrony wartości kulturowych” w odniesieniu do obiektów o cechach zabytkowych zlokalizowanych w rozproszeniu w różnych miejscowościach gminy ustala się następujące zasady postępowania:

a) W odniesieniu do zabytków wpisanych do rejestru:

- Obiektów tych bez zezwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków nie można przerabiać, odnawiać, rekonstruować, konserwować, niszczyć, zabudowywać, zdobić, uzupełniać, rozkopywać ani dokonywać żadnych zmian.
- Zabytki powinny być odpowiednio utrzymane i remontowane bez zmiany charakteru i formy budynków. Dotyczy to również modernizacji i zmiany przeznaczenia budynków.
- Bez zezwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków nie wolno również: przemieszczać zabytków nieruchomości z naruszeniem skomponowanego lub ustalonego tradycją układu terenowego ani też przenosić lub wynosić zabytków ruchomych z naruszeniem skomponowanych lub ustalonych tradycją wnętrza budownictwa świeckiego i sakralnego. Dotyczy to również robót mogących przyczynić się do zeszpecenia otoczenia zabytku nieruchomego lub widoku na ten zabytek.

b) Na podstawie ustawy o ochronie dóbr kultury poza obiektami wpisanymi do rejestru zabytków, ochronie podlegają również obiekty posiadające wartości historyczne, artystyczne i naukowe umieszczone w zawartym w niniejszym opracowaniu wykazie. W odniesieniu do tych obiektów ustala się:

- Obowiązek wykonania kompleksowej inwentaryzacji fotograficznej i graficznej w przypadku podjęcia decyzji o rozbiórce
- Wskazanie przenoszenia obiektów rozbieranych w granica kompleksów rekreacyjnych sugerowanych w studium /np.: wieś Ulatowo Słabogóra/

5.1.2. Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Wiejskiej Jednoróżec na lata 2004-2013

Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Wiejskiej Jednoróżec na lata 2004-2013 uchwalony uchwałą nr XXIII/117/2004 Rady Gminy Jednoróżec z dnia 30 grudnia 2004 r. w podpunkcie 2.4.5 „Stan obiektów dziedzictwa kulturowego” autorzy planu wymieniają listę 58 stanowisk archeologicznych zlokalizowanych na terenie gminy i podlegających ochronie konserwatorskiej oraz formułują postulat obowiązku ich zachowania na rzecz potomnych, jako dziedzictwa archeologicznego regionu, które pozwoli kolejnym pokoleniom na poznanie jego historii. Postulat ustalenia ochrony prawnej sformułowany został również w stosunku do zabytków nieruchomości zlokalizowanych na terenie gminy Jednoróżec.

5.1.3. Program Ochrony Środowiska

Program Ochrony Środowiska Gminy Jednoróżec na lata 2004-2007 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2008-2011 powstał w 2004 roku i stanowi wypełnienie obowiązków określonych w art. 17 ust. 1 i art. 18 ust. 1 Ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 roku Prawo ochrony środowiska (Dz.U. Nr 62, poz. 627, z późniejszymi zmianami). Został przyjęty Uchwałą Nr XXIX/144/05 Rady Gminy Jednoróżec z dnia 1 grudnia 2005 r.

Program określa politykę środowiskową, ustala cele i zadania środowiskowe oraz szczegółowe programy zarządzania środowiskowego, odnoszące się do aspektów środowiskowych, usystematyzowanych według priorytetów.

5.1.4. Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego

Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (patrz 1.1. Postanowienia ogólne), nakłada obowiązek określenia w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy obszarów, dla których obowiązkowe jest sporządzenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Do obszarów takich należą:

- nieruchomości wymagające przeprowadzenia scaleń i podziału,
- lokalizacje obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży powyżej 2000 m²,
- obszary przestrzeni publicznej,
- obszary wskazane w przepisach odrębnych, np. tereny górnicze.

Na terenie Gminy Jednoróżec obowiązuje **Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Jednoróżec dla zespołu wsi Jednoróżec – Stegna i część wsi Ulatowo-Pogorzel** uchwalony Uchwałą Nr XXXVIII/188/2010 Rady Gminy Jednoróżec z dnia 5 marca 2010 r.

W rozdziale 2 „Zakres ustaleń planu” w §22 *Ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej*, w pkt 2 przyjęte zostały następujące zapisy dotyczące ochrony stanowisk archeologicznych zlokalizowanych na obszarze objętym planem:

- 1) *obowiązuje ochrona i zachowanie stanowisk archeologicznych ujętych w ewidencji konserwatora zabytków, które oznaczono na rysunku planu,*
- 2) *właściciel, użytkownicy i inwestorzy zobowiązani są na obszarze objętym ochroną archeologiczną do zawiadomienia służby ochrony zabytków o podjęciu działań inwestycyjnych związanych z pracami ziemnymi z wyprzedzeniem minimum miesięcznym w celu umożliwienia wykonania archeologicznych badań ratunkowych oraz zsynchronizowania robót inwestycyjnych z nadzorem archeologiczno – konserwatorskim. (założenia te powinny dotyczyć całego obszaru gminy)*

W punkcie 4 znalazły się następujące zapisy dotyczące obiektów objętych ochroną konserwatorską:

4. *Ustalenia konserwatorskie dla obszarów objętych ochroną konserwatorską:*

- 1) ścisłą ochroną konserwatorską należy objąć wszystkie obiekty i obszary wpisane do rejestru zabytków oraz będące w ewidencji konserwatorskiej. Zakres i stopień ochrony ustala każdorazowo odpowiedni Wojewódzki Oddział Ochrony Zabytków. Wojewódzki Konserwator Zabytków ma prawo ustalić każdorazowo warunki konserwatorskie na etapie uzgadniania stanowiące podstawę dla gminy do wydania decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu,
- 2) wszelkie prace polegające na przebudowie, rozbudowie, zmianie istniejącego stanu i wyglądu budynku, dla których nie jest wymagane pozwolenie na budowę, jak remonty wymagające jedynie zgłoszenia w gminie – np. wymiana okien, prace remontowe przy elewacjach i dachu, a wpływające na wygląd i formę obiektów zabytkowych wymienionych poniżej wymagają każdorazowo uzyskania zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- 3) w obiektach wpisanych do rejestru zabytków wszelkie prace można prowadzić dopiero po uzyskaniu zezwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Wszelkie prace w poniżej wymienionych obiektach muszą odbywać się pod nadzorem osoby z uprawnieniami konserwatorskimi,
- 4) należy dążyć do jak najdłuższego zachowania obiektów, w uzasadnionych przypadkach należy dążyć do przywrócenia obiektom ich pierwotnej funkcji i formy,
- 5) likwidacja istniejącej substancji zabytkowej wymaga każdorazowo uzyskania zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Wojewódzki Konserwator Zabytków ma prawo nakazania wykonania dokumentacji konserwatorskiej obiektu,
- 6) na terenach wpisanych do rejestru zabytków nakłada się obowiązek uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków planowanych wycinek i pielęgnacji drzewostanu,
- 7) na terenie stref ochrony konserwatorskiej wymienionych w planie zakazuje się lokalizacji masztów telefonii komórkowej i reklam wielkoformatowych.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy Jednorożec

5.2.1. Zarys historii obszaru gminy Jednorożec

Pierwsze początki osadnictwa terenie Gminy Jednorożec sięgają bardzo odległych czasów. Najstarsze ślady pobytu człowieka na tym obszarze pochodzą z epoki kamiennej, z około 8000 lat p.n.e, już w okresie polodowcowym. Osadnictwo koncentrowało się wówczas głównie w dolinie rzeki Orzyc. Po ostatecznym wycofaniu się lodowca, miejsce zimnej tundry i lasostepu zajęły lasy z przewagą sosny, z bogatym runem i zwierzyną: jelenie, dziki, zające, na mokradłach łosie, nad wodami wydry i bobry, w rzekach ryby. W latach 6000-3500 lat p.n.e. ludność w dolinach rzek na tym terenie zamieszkiwała większe, bardziej stałe osady (zimowe i letnie) oraz krótkotrwałe obozowiska funkcjonujące przez okres polowań lub zbierania np. surowca krzemienno-żelaznego do wytwarzania różnego rodzaju narzędzi. Następnie klimat zaczął się ochładzać i był bardziej suchy. Z południa Europy (Czech i Moraw) wkroczyła na teren dzisiejszej Polski ludność rolnicza, uprawiająca ziemię, hodująca zwierzęta, prowadząca osiadły tryb życia, zamieszkująca w trwałych, długich, słupowych

domostwach. Pod wpływem kontaktów z nią, dotychczasowa, miejscowa ludność zmieniała swoje przyzwyczajenia i kulturę. Następnie ok. połowy 3000 lat p.n.e. pojawiła się na tych terenach ludność indoeuropejska (przybysze ze wschodu opanowali całą północno-wschodnią Polskę). Prowadzili ruchliwy tryb życia, często przemieszczali się w nowe miejsca w poszukiwaniu dogodnych terenów do wypasu stad bydła. Zakładali tylko krótkotrwałe obozowiska na piaszczystych, suchych wzniesieniach. Wytwarzali naczynia z gliny, a narzędzia z krzemienia. Około 1700-700 lat p.n.e. wielki wpływ na obecne tereny Gminy Jednorożec miało osadnictwo kultury łużyckiej, w którym stosowany był ciepłopalny obrządek pogrzebowy. Teren Gminy, a przynajmniej prawobrzeżnego Orzyca był zasiedlony przez ludność tej kultury. Od 700 roku p.n.e. nastąpiły gwałtowne i bardzo duże zmiany klimatyczne. Znaczne ochłodzenie i duże zwilgocenie klimatu doprowadziło do odpływu ludności na południe i w konsekwencji do opustoszenia terenów Gminy na wiele setek lat. Odrodzenie osadnictwa na tym terenie nastąpiło dopiero w okresie wczesnośredniowiecznym, w jego ostatniej fazie (ok. XII-XIII naszego wieku). Pod koniec XII wieku władza na Mazowszu została przekazana w ręce Konrada Mazowieckiego. W imieniu małoletniego księcia władzę tę sprawował wojewoda Krystyn. Wobec dużej ilości nie zagospodarowanych i opustoszałych obszarów na terenie dzielnicy oraz jej słabej obronności, wojewoda rozpoczął akcję kolonizacyjną na terenie Mazowsza. Powstające liczne osady rycerskie miały za zadanie zagospodarowywać tereny puszczańskie, a jednocześnie wzmóc ich obronność. Ten okres wielkiej kolonizacji rycerskiej, na terenie Gminy Jednorożec i Gminy Krzynowłoga Mała, postępującej wzdłuż Ulatówki, kończy się po zgładzeniu wojewody Krystyna (1217 r.). Upadek gospodarczy, ferment wśród rycerstwa, brak silnej władzy, wykorzystywany przez plemiona pruskie, które ponownie najeżdżają Mazowsze (m.in. jeden z najazdów pruskich w 1246 r. został zatrzymany pod Przasnyszem przez wojska mazowieckie pod dowództwem Przybysława z Rostkowa), spowodował odpływ ludności z Mazowsza, także z Gminy Jednorożec. Nowi osadnicy przybywają na teren Gminy dopiero z początkiem XV wieku. Powstaje wtedy bardzo dużo nowych osad, z których przeważająca część została założona w nowych miejscach. Najwięcej osad (ponad 90%) powstało na prawym brzegu Orzyca w początkach i w połowie XV wieku. Na jego lewym, kurpiowskim brzegu osadnictwo odradzało się bardzo powoli dopiero z początkiem XVI wieku, co związane było z rozpoczętym za czasów królowej Bony zagospodarowywaniem królewskiej.

Obecni mieszkańcy Gminy Jednorożec są potomkami wspomnianych wyżej osadników, zwanych potocznie „Puszczakami”, zamieszkiwali oni obszar obejmujący tereny pierwotnej Puszczy Kurpiowskiej noszącej dawniej nazwę Mazuch. Nazwa związana jest z produkcją w

tych lasach mazidła, smoły i dziegiu, oprócz tego głównym zajęciem mieszkańców było przez wieki bartnictwo i łowiectwo, z czasem uzupełnione o hodowlę bydła i uprawę piaszczystych nieurodzajnych poletek. Stosunki społeczne i gospodarcze na tym terenie regulowane były przez Prawo Bartne ogłoszone na piśmie w 1559 r. oraz uzyskane 20 grudnia 1630 r. przez bartników kurpiowskich przywileje od króla Zygmunta III, potwierdzone następnie w 1637 r. przez króla Władysława IV, przez Jana Kazimierza w 1660 r., Michała Korybuta w 1673 r i króla Augusta II w 1699 r.

W drugiej połowie XVII w. podczas wojen szwedzkich na teren Kurpiów przybyła duża liczba ludności pochodzącej z północnego Mazowsza i Mazur pruskich. Byli to przede wszystkim włościanie, którzy po przybyciu do Puszczy zakładali tam swoje osady rolnicze. W tym też okresie uprawa roli i hodowla zwierząt domowych stawały się powoli podstawowym zajęciem ludności puszczańskiej i zaczęła dominować nad bartnictwem. Przybysze stawali się też bartnikami, rudnikami i smolarzami, jednak torowali oni zdecydowanie drogę rolnictwu. W pobliżu drzew bartnych, rud i smolarni karczowali drzewa przyczyniając się do niedostępności Puszczy i tworząc niewielkie poletka..

Osadnictwo posuwało się i rozwijało w głąb Puszczy powoli, dopiero pod koniec XVII w. zaczęły powstawać zwarte wsie. Napływ ludności z zewnątrz do Puszczy wzrastał się coraz bardziej w XVII-XVIII w., związany był w dużym stopniu z wyniszczeniem gospodarki na terenie Polski przez Szwedów oraz z uciskiem spowodowanym rozwojem gospodarki folwarczno-pańszczyźnianej w królewskich, folwarkach prywatnych, kościelnych i indywidualnych (prywatnych). Przybywali zarówno chłopci jak i drobna szlachta. Uprawa roli, mimo słabych piaszczystych pól, stała się stopniowo głównym zajęciem mieszkańców tych terenów. Sytuacja ta nie zmieniła się od XVIII w. do chwili obecnej.

Pierwsze potwierdzone historycznie zapisy nazwy wsi Jednorożec pochodzą z 1661 roku: „Jednorożec alias Sopechy” (Jednorożec albo Sopiemy). A zatem nazwa rodowa Sopiemy pochodzi od nazwiska Sopiemy, natomiast druga nazwa Jednorożec od wyrazu jednorożec - bajeczne zwierzę podobne do konia z rogiem na czole. W „Słowniku geograficznym Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich” wydanym pod red. B. Chlebowskiego, F. Sulimierskiego i W. Walewskiego, Warszawa 1882 r., tom III na stronie 551 czytamy: „Jednorożec, wieś nad rzeką Orzyc, powiat przasnyski, gmina Jednorożec, parafia Chorzele, odległa o 17 w. od Przasnysza, posiada kaplicę, urząd gminny, sąd gminny, kasę zaliczkowo-wkładową gminną (z funduszu rządowego), urząd straży pogranicznej, wiatrak, karczmę, 117 domów mieszkalnych, 907 mieszkańców, 3.898 mórg gruntu dobrego, 1.294 nieużytków. W 1827 r. było tu 111 domów mieszkalnych i 693 mieszkańców. Gmina Jednorożec należy do

sądu gmin IV okręgu, liczy 586 domów mieszkalnych, mieszkańców 4 376; 35,391 mórg, w tem użytecznych 15,010 mr., nieużytków 20,381 mr. W gminie znajduje się: kaplica, urząd gminny, sąd gminny, posterunek straży pogranicznej, urząd leśny, 4 fabryki smoły, 3 wiatraki, 2 karczmy. W skład gminy wchodzi następujące wsie: Budy Przysieki rządowe i prywatne, Budziska, Wólka, Kobylaki, Jednorożec, Żelazna rządowa i prywatna, Żelazna Leśnictwo, Zadzioro, Kamienica Leśnictwo, Lipa, Małowidz, Nakieś, Olszewka, Oborki włościańskie i rządowe, Stegna, Stegna małowidzkie, Stegna drążewskie – leśne, szlacheckie.”

Wiek XIX i XX na tych terenach to czas zrywów narodowych, w których brali udział mieszkańcy, świadectwem tego jest nazwa Księżej Górki, która związana jest z wydarzeniami mającymi miejsce podczas Powstania Styczniowego. Schroniła się na niej grupki księży, uczestników powstania, którzy długo bronili się przed nacierającym wojskiem rosyjskim. Obszar obecnej gminy Jednorożec dotykały w tym okresie klęski żywiołowe, które odnotowane zostały w kronikach, były to epidemia cholery w połowie XIX wieku oraz wielki pożar, który w 1915 roku prawie doszczętnie strawił Jednorożec, spłonęła wówczas drewniana Kaplica filialna z 1862 roku. Parafia Jednorożec została erygowana w 1916 roku. Zachowała się do dnia dzisiejszego drewniana dzwonnica z 1918 roku oraz drewniany krzyż z 1864 roku.

Okres I wojny światowej to czas, gdy przez te tereny przebiegała linia frontu, pozostałością tych wydarzeń są cmentarz żołnierzy niemieckich i Polaków wcielonych do armii pruskiej z terenów Śląska, Opolszczyzny i Prus Wschodnich położony w lesie w Jednorożcu (na środku blok kamienny z czerwonego piaskowca z napisem „Hier Ruhe Deutschen Soldaten 1914-1918”, wokół 71 tablic kamiennych z nazwiskami poległych), cmentarz żołnierzy niemieckich i rosyjskich w Budach Rządowych z 1915 r., cmentarz rzymsko – katolicki w Parciakach – założony w 1909 r., na którym pochowani są żołnierze rosyjscy polegli w I wojnie światowej.

W okresie II wojny światowej i w latach okupacji hitlerowskiej działały w okolicznych lasach oddziały partyzanckie: AK „Rabana”, kpt. Rożka „Przeboja”, oddziały III Batalionu Myszynieckiego Brygady AL Synowie Ziemi Mazowieckiej, a także oddziały Batalionów Chłopskich. W czasie wojny wielu mieszkańców gminy wywieziono na roboty do Niemiec. W obecnym kształcie Gminę Jednorożec utworzono w styczniu 1973 roku. W latach 1975-1998 gmina położona była w województwie ostrołęckim. W 2003 roku nadano Gminie Jednorożec herb i flagę z wizerunkiem jednorożca – mitycznego zwierzęcia.

5.2.2. Zabytki nieruchomości wpisane do rejestru zabytków i ujęte w gminnej ewidencji zabytków

Zabudowę architektoniczną obszaru gminy Jednorożec stanowi w przeważającej większości jednorodzinne budownictwo mieszkalne, skupione wzdłuż głównych dróg, tworząc zabudowę charakterystyczną dla wsi „ulicówki” lub „wielodroźnicy”. W większości wypadków jednorodzinne budynki mieszkalne usytuowane są na niewielkich działkach i zajmują większość jej powierzchni. Wspomniane obiekty pozbawione wartości zabytkowej przeważnie powstały w okresie ostatnich 50 lat, wypierając wcześniejszą zabudowę drewnianą, której zachowane przykłady stanowią najliczniejszą grupę obiektów zabytkowych na terenie gminy. Są to przede wszystkim drewniane budynki mieszkalne z pierwszej ćwierci XX w., stanowiące przykład architektury ludowej, typowej dla regionu północnego Mazowsza. Posiadają one wartość naukową, wynikającą z siły dowodowej zabytku, jako dokumentu minionej epoki. Zostały wzniesione na planie prostokąta, są jednokondygnacyjne z użytkowym poddaszem. Przekryte są dachami dwuspadowymi, pierwotnie krytymi dachówką lub strzechą. Podmurówkę stanowi kamień polny, ściany wzniesione są w konstrukcji zrębowej z łączeniem belek na jaskółczy ogon. Szczyty oszalowane są deskami, niekiedy układającymi się w szczytach we wzór rąbu lub „słoneczka”. W niektórych wypadkach zachowała się dekoracja snycerska w postaci dekoracyjnych obramień otworów okiennych i naroży budynków (np. Parciaki 43, Olszewka 81). Do rzadkości należy zachowana oryginalna stolarka okienna w postaci okien ościeżnicowych oraz stolarka drzwiowa np. w formie drzwi spągowych.

Na tle tej zabudowy wyróżniają się zabytkowe założenia kościelne w Parciakach (rejestr zab. nr A-486), Olszewce oraz Jednorożcu, w których za wyjątkiem Jednorożca zachowały się drewniane kościoły parafialne, stanowiące ciekawy przykład drewnianej architektury sakralnej z poł. XIX w. i pocz. XX w. charakterystycznej dla obszaru północnego Mazowsza. Wraz z nimi zachowały się również nie mniej cenne, z punktu widzenia historii architektury tego regionu, plebanie oraz dzwonnice. Unikalną wartość w skali gminy oraz całego regionu posiada również zespół budynków kolejowych zlokalizowanych w rejonie wsi Parciaki-Stacja, na trasie powstałej w latach dwudziestych linii kolejowej Ostrołęka-Szczytno. Stanowiący, na czele z wieżą ciśnień unikalny przykład architektury kolejowej z tamtych lat.

Na terenie gminy do rejestru zabytków wpisanych jest 5 obiektów. Są to:

l.p.	Adres	Obiekt	Nr rej. zab.
1.	Budy Rządowe	cmentarz wojenny żołnierzy niemieckich i rosyjskich z okr. I wojny światowej	A-569
2	Jednorożec	cmentarz wojenny niemiecki z lat 1914 -1918	A-568
3.	Parciaki	kościół parafialny	A-486
4.	Parciaki	dzwonnica	A-486
5.	Parciaki	cmentarz przyparafialny z okresu I wojny światowej	A-573

W stosunku do stosunkowo licznego zbioru dziedzictwa kulturowego gminy liczba pięciu zabytków wpisanych do rejestru wydaje się być niewielka. Poza rejestrem zabytków znajduje się kilka obiektów, które z uwagi na posiadane wartości artystyczne, historyczne bądź też naukowe kwalifikują się do objęcia ochroną konserwatorską poprzez wpis do rejestru zabytków. Zaliczają się do nich: dzwonnica i plebania w Jednorożcu, kościół i dzwonnica w Olszewce, plebania w Parciakach, leśniczówka „Rupin” w Budziskach oraz budynek administracyjny oraz wieża ciśnień z zespołu budynków kolejowych w Parciakach-Stacji. Należy rozpatrzyć sensowność wnioskowania o objęcie ich ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków.

Zestawienie obiektów ujętych w gminnej ewidencji (nierejestrowych):

L.p.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	WOJEWÓDZKA EWID. ZAB.
1.	Budy Rządowe	Budy Rządowe 16	Dom drewniany	TAK
2.	Budy Rządowe	nr 12	Dom drewniany	
3.	Budy Rządowe	nr 32	Dom drewniany	
4.	Budziska	Budziska 2	Leśniczówka "Rupin"	TAK
5.	Budziska	nr 1	Leśniczówka, ob. Siedziba Nadleśnictwa	
6.	Jednorożec	ul. Długa 8	Dom drewniany	
7.	Jednorożec	ul. Długa 45	Dom drewniany	
8.	Jednorożec	ul. Długa 54	Dom drewniany	
9.	Jednorożec	ul. Długa 88	Dom drewniany	
10.	Jednorożec	ul. Długa 127	Dom drewniany	
11.	Jednorożec	ul. Długa 128	Dom drewniany	
12.	Jednorożec	pl. św. Floriana	Dzwonnica	TAK

13.	Jednorozec	pl. św. Floriana 1	Plebania	TAK
14.	Jednorozec	ul. Kościelna 2	Dom drewniany	
15.	Jednorozec	ul. Kościelna 6	Dom drewniany	
16.	Jednorozec	ul. Mazowiecka 2	Dom drewniany	
17.	Jednorozec	ul. Mazowiecka 4	Dom drewniany	
18.	Jednorozec	ul. Odrodzenia	Cmentarz parafialny	TAK
19.	Lipa	nr 16	Dom drewniany	TAK
20.	Małowidz	nr 34	Dom drewniany	
21.	Małowidz	nr 36	Dom drewniany	
22.	Małowidz	nr 47	Dom drewniany	TAK
23.	Obórki	nr 15	Dom drewniany	
24.	Olszewka		Kościół parafialny	TAK
25.	Olszewka		Dzwonnica	TAK
26.	Olszewka		Cmentarz parafialny	TAK
27.	Olszewka	nr 21	Dom drewniany	
28.	Olszewka	nr 28	Dom drewniany	
29.	Olszewka	nr 39	Dom drewniany	
30.	Olszewka	nr 42	Dom drewniany	
31.	Olszewka	nr 48	Dom drewniany	
32.	Olszewka	nr 52	Dom drewniany	
33.	Olszewka	nr 58	Dom drewniany	TAK
34.	Olszewka	nr 73	Dom drewniany	
35.	Olszewka	nr 78	Dom drewniany	
36.	Olszewka	nr 81	Dom drewniany	TAK
37.	Olszewka	nr 85	Dom drewniany	
38.	Parciaki		Stacja kolejowa "Parciaki"	TAK
39.	Parciaki		Plebania	TAK
40.	Parciaki		Cmentarz parafialny	TAK
41.	Parciaki	nr 43	Dom drewniany	TAK
42.	Parciaki	nr 51	Dom drewniany	TAK
43.	Parciaki	nr 55	Dom drewniany	
44.	Parciaki-Stacja		Wieża ciśień	TAK
45.	Parciaki-Stacja	nr 10	Budynek administracyjny z zespołu budynków kolejowych	
46.	Połoń	nr 47	Dom drewniany	TAK
47.	Połoń	nr 53	Dom drewniany	TAK
48.	Przejmy	nr 1	Leśniczówka	
49.	Ulatowo-Pogorzel	nr 5	Dom drewniany	TAK
50.	Ulatowo-Pogorzel	nr 40	Dom drewniany	
51.	Ulatowo-Pogorzel	nr 88	Dom drewniany	
52.	Żelazna-Rządowa	nr 19	Dom drewniany	
53.	Żelazna-Rządowa	nr 49	Dom drewniany	

5.2.3. Zabytki ruchome

Zabytki ruchome na terenie gminy Jednorozec związane są z dominującą na tym obszarze religią katolicką. Zalicza się do nich wyposażenie kościołów w Parciakach i Olszewce oraz liczne kapliczki, które ustawiane były przez miejscową ludność przy skrzyżowaniach dróg. Są one materialnym dowodem duchowości mieszkańców tego regionu oraz świadectwem ich

tożsamość. W ogromnej większości wypadków miejscowa ludność sprawuje pieczę nad kapliczkami, jednakże nader często osoby prowadzące prace zabezpieczające nie posiadają fachowej wiedzy dotyczącej konserwacji obiektów zabytkowych. W konsekwencji nieumiejętnie prowadzonych prac konserwatorskich prowadzi to do zatarcia zabytkowego charakteru obiektu lub jego bezpowrotnego uszkodzenia. Z tego względu obiekty te wymagają zabezpieczenia i poddania ich konserwacji przez odpowiednio wykwalifikowane osoby.

Zestawienie zabytków ruchomych podlegających ochronie konserwatorskiej:

l.p.	Adres	Obiekt	Nr rej. zab./ewidencja
1.	Parciaki	Krzyż erekcyjny na cm. paraf. z 1865 r.	ewid.
2.	Parciaki	Wyposażenie kościoła parafialnego	Rej. zab. nr B-383, dec. z dn. 15.01.1971 r./ewid.
3.	Olszewka	Wyposażenie kościoła parafialnego	ewid.
4.	Olszewka	Figura św. Jana Nepomucena	ewid.

Poza wymienionymi wyżej obiektami ochroną poprzez umieszczenie w gminnej ewidencji zabytków objęte są następujące zabytki ruchome:

l.p.	Adres	Obiekt
1.	Jednoróżec, pl. św. Floriana	Figura św. Floriana, 1947 r.
2.	Jednoróżec, Mazowiecka 28b	Figura św. Jana Chrzciciela, 1902 r,
3.	Jednoróżec, ul. Długa	Krzyż kuty, 1892 r.
4.	Jednoróżec, ul. Długa	Krzyż kuty, 1 ćw. XX w.
5.	Jednoróżec, ul. Długa	Krzyż drewniany, 1864 r.
6.	Jednoróżec, ul. Odrodzenia	Krzyż kuty, 1903 r.
7.	Jednoróżec, ul. Warszawska	Kapliczka, 1902 r.
8.	Jednoróżec, ul. Warszawska	Kapliczka, 1927 r.
9.	Jednoróżec, ul. Wolności	Kapliczka, 1930 r.
10.	Lipa	Kapliczka, 1896 r.
11.	Parciaki-Stacja	Figura Matki Boskiej, 1 poł. XX w.
12.	Przejmy	Figura Matki Boskiej, 1890 r.
13.	Olszewka	Krzyż, 1920 r.

5.2.4. Zabytki archeologiczne

Zestawienie stanowisk archeologicznych:

	nr obszaru / nr stanowiska na obszarze	Powiat	Gmina	Miejscowość	Określenie obiektu kultura
1.	37-67/5	przasnyski	Jednorożec	Budy Rządowe	śląd osadnictwa (epoka brązu)
2.	37-67/6	przasnyski	Jednorożec	Budy Rządowe	osada (epoka brązu)
3.	37-67/7	przasnyski	Jednorożec	Budy Rządowe	osada (epoka kamienia, epoka brązu), cmentarzysko (epoka brązu)
4.	37-67/8	przasnyski	Jednorożec	Budy Rządowe	śląd osadnictwa (neolit, epoka brązu, średniowiecze)
5.	37-67/1	przasnyski	Jednorożec	Jednorożec	skarb monet
6.	37-67/2	przasnyski	Jednorożec	Jednorożec	osada (XIV-XVI w.)
7.	38-66/15	przasnyski	Jednorożec	Kobylaki- Czazaste	śląd osadnictwa (XIII w.), osada (XIV?, XV-XVI w.)
8.	38-66/13	przasnyski	Jednorożec	Kobylaki- Wólka	śląd osadnictwa (starożytność), osada (XVI-XVII w.)
9.	38-66/14	przasnyski	Jednorożec	Kobylaki- Wólka	osada (XVI-XVII w.)
10.	37-66/24	przasnyski	Jednorożec	Kobylaki- Wólka	osada (XVI-XVII w.)
11.	37-66/25	przasnyski	Jednorożec	Kobylaki- Wólka	śląd osadnictwa (epoka kamienia)
12.	38-66/12	przasnyski	Jednorożec	Lipa	osada (XVI-XVII w.)
13.	36-66/8	przasnyski	Jednorożec	Małowidz	śląd osadnictwa (starożytność, XIV-XV w.)
14.	36-66/9	przasnyski	Jednorożec	Małowidz	osada (XIV-XV w.)
15.	36-66/13	przasnyski	Jednorożec	Małowidz	osada (XIV-XV w.)
16.	37-66/13	przasnyski	Jednorożec	Małowidz	osada (neolit), śląd osadnictwa (wczesna epoka brązu), osada (wczesne średniowiecze, XVI-XVII w.)
17.	37-66/14	przasnyski	Jednorożec	Małowidz	osada (XV-XVII w.)
18.	37-66/15	przasnyski	Jednorożec	Małowidz	osada (wczesna epoka brązu, XV-XVI w.)
19.	37-67/10	przasnyski	Jednorożec	Murowanka	śląd osadnictwa (epoka kamienia)
20.	37-67/11	przasnyski	Jednorożec	Murowanka	cmentarzysko (nieokreślona)
21.	37-67/12	przasnyski	Jednorożec	Murowanka	śląd osadnictwa (epoka brązu)
22.	37-67/9	przasnyski	Jednorożec	Nakieł	śląd osadnictwa (epoka kamienia)
23.	36-66/1	przasnyski	Jednorożec	Olszewka	osada (epoka brązu, wczesne średniowiecze, średniowiecze, okres nowożytny)
24.	36-66/2	przasnyski	Jednorożec	Olszewka	śląd osadnictwa

					(starożytność, średniowiecze, okr. nowożytny)
25.	36-66/3	przasnyski	Jednoróżec	Olszewka	cmentarzysko (okres wpływów rzymskich, średniowiecze, okr. nowożytny)
26.	36-66/4	przasnyski	Jednoróżec	Olszewka	osada (epoka brązu)
27.	36-66/5	przasnyski	Jednoróżec	Olszewka	osada (XIV-XV w.)
28.	36-66/6	przasnyski	Jednoróżec	Połoń	osada (XIV-XV w.)
29.	36-66/7	przasnyski	Jednoróżec	Połoń	śląd osadnictwa (epoka brązu, średniowiecze, okr. nowożytny)
30.	36-66/10	przasnyski	Jednoróżec	Połoń	osada (XIV-XV w.)
31.	36-66/11	przasnyski	Jednoróżec	Połoń	osada (XIV-XV w.)
32.	36-66/14	przasnyski	Jednoróżec	Połoń	osada (XIV-XV w.)
33.	37-67/3	przasnyski	Jednoróżec	Stegna	osada (XV-XVI w.)
34.	37-67/4	przasnyski	Jednoróżec	Stegna	śląd osadnictwa (starożytność)
35.	38-67/10	przasnyski	Jednoróżec	Stegna	śląd osadnictwa (późne średniowiecze, nowożytność)
36.	38-67/12	przasnyski	Jednoróżec	Stegna	śląd osadnictwa (wczesne średniowiecze), osada (średniowiecze, późne średniowiecze, nowożytność)
37.	38-67/13	przasnyski	Jednoróżec	Stegna	osada (średniowiecze, późne średniowiecze)
38.	38-67/14	przasnyski	Jednoróżec	Stegna	śląd osadnictwa (średniowiecze, późne średniowiecze)
39.	38-67/15	przasnyski	Jednoróżec	Stegna	śląd osadnictwa (średniowiecze, późne średniowiecze, nowożytność)
40.	38-67/16	przasnyski	Jednoróżec	Stegna	osada (późne średniowiecze, nowożytność)
41.	37-66/1	przasnyski	Jednoróżec	Ulatowo-Dąbrówka	nieokreślona (wczesna epoka brązu)
42.	37-66/18	przasnyski	Jednoróżec	Ulatowo-Dąbrówka	osada (XII-XIII w., XV w.)
43.	37-66/17	przasnyski	Jednoróżec	Ulatowo-Dąbrówka	osada (XII-XIII w., XV-XVII w.)
44.	37-66/2	przasnyski	Jednoróżec	Ulatowo-Pogorzal	osada (XV-XVI w.)
45.	37-66/3	przasnyski	Jednoróżec	Ulatowo-Pogorzal	osada (XVI-XVII w.)
46.	37-66/4	przasnyski	Jednoróżec	Ulatowo-Pogorzal	śląd osadnictwa (mezolit), osada (XVI-XVII w.)
47.	37-66/5	przasnyski	Jednoróżec	Ulatowo-Pogorzal	śląd osadnictwa (starożytność, epoka kamienia, epoka brązu), osada (XV-XVI w.)
48.	37-66/6	przasnyski	Jednoróżec	Ulatowo-Pogorzal	śląd osadnictwa (epoka kamienia, epoka brązu), osada (XV-XVII w.)
49.	37-66/7	przasnyski	Jednoróżec	Ulatowo-	śląd osadnictwa (epoka

				Pogorzel	kamienia, epoka brązu), osada (XVI-XVII w.)
50.	37-66/12	przasnyski	Jednorożec	Ulatowo-Pogorzel	osada (XV-XVII w.)
51.	37-66/8	przasnyski	Jednorożec	Ulatowo-Słabogóra	osada (XV-XVI w.)
52.	37-66/9	przasnyski	Jednorożec	Ulatowo-Słabogóra	osada (XVI-XVII w.)
53.	37-66/10	przasnyski	Jednorożec	Ulatowo-Słabogóra	osada (XVI-XVII w.)
54.	37-66/11	przasnyski	Jednorożec	Ulatowo-Słabogóra	osada (XV-XVI w.)
55.	37-66/16	przasnyski	Jednorożec	Ulatowo-Słabogóra	ślad osadnictwa (epoka brązu), osada (wczesna epoka brązu, XVI-XVII w.)
56.	35-67/1	przasnyski	Jednorożec	Żelazna-Prywatna	ślad osadnictwa (epoka kamienia)
57.	35-67/2	przasnyski	Jednorożec	Żelazna-Prywatna	ślad osadnictwa (epoka brązu - wczesne fazy)

5.2.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Zabytkami, które mają największe znaczenie dla gminy, ze względu na ich ponadregionalną wartość historyczną i naukową są:

l.p.	Adres	Obiekt	Nr rej. zab.
1.	Budy Rządowe	Cmentarz wojenny żołnierzy niemieckich i rosyjskich z okr. I wojny światowej	A-569
2	Jednorożec	Cmentarz wojenny niemiecki z lat 1914 -1918	A-568
3.	Parciaki	Kościół parafialny	A-486
4.	Parciaki	Dzwonnica	A-486
5.	Parciaki	Cmentarz przyparafialny z okresu I wojny światowej	A-573
6.	Parciaki	Plebania	
7.	Parciaki-Stacja	Wieża ciśnień	
8.	Parciaki-Stacja nr 10	Budynek administracyjny z zespołu budynków kolejowych	
9.	Olszewka	Kościół parafialny	
10.	Olszewka	Dzwonnica	

11.	Jednorożec pl. św. Floriana	Dzwonnica	
12.	Jednorożec pl. św. Floriana	Plebania	
13.	Budziska nr 2	Leśniczówka "Rupin"	

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń.

6.1. Ocena stanu zachowania

W skali całej gminy można ocenić stan zachowania zabytków nieruchomych jako dobry. Większość obiektów jest stale użytkowana, znajduje się w dostatecznym i dobrym stanie technicznym. Zachowany i czytelny jest także układ urbanistyczny większości wsi z terenu gminy. Wpisane do rejestru cmentarze wojenne w Budach Rządowych, Jednorożcu i Parciakach są odpowiednio zabezpieczone i systematycznie pielęgnowane.

W zasobach znajdujących się w gestii samorządu znajdują się w większości obiekty małej architektury: kapliczki, krzyże, figury, które mogą być potraktowane, jako zabytki ruchome. Większość z nich podlega bieżącym pracom konserwatorskim i kompleksowym remontom – najczęściej przez lokalną społeczność.

W najgorszym stanie znajduje się nieliczna grupa obiektów niezamieszkałych i nieużytkowanych. Dotyczy to przede wszystkim drewnianych chałup wiejskich oraz trzech budynków o ponadprzeciętnej wartości historycznej i naukowej: wieży ciśnień i budynku administracyjnego z zespołu budynków kolejowych w Parciakach-Stacji oraz plebani w Jednorożcu. W przypadku dwóch ostatnich brak ogrzewania oraz bieżących remontów przyczynia się do ich sukcesywnej degradacji (zagrzybienie i podatność na insekty). Osobnym problemem w skali całej gminy jest zagrożenie dla stanowisk archeologicznych, które bywają niszczone w wyniku orki na polach.

6.2. Analiza szans i zagrożeń

Szansy i zagrożenia dla dziedzictwa kulturowego w Gminie Jednorożec można podzielić na kilka obszarów. Będą to:

Obszar I. Funkcjonowanie samorządu w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Obszar II. Stan zachowania zabytków nieruchomych, w tym stanowisk archeologicznych.

Obszar III. Obecność zabytków w dokumentach planistycznych i strategicznych gminy, powiatu, województwa.

Obszar IV. Wizerunek dziedzictwa gminy i jego wykorzystanie społeczne oraz turystyczne.

Obszar V. Finansowanie prac i działań związanych z zabytkami.

Obszar I

Funkcjonowanie samorządu w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Szanse	Zagrożenia
Stoła współpraca z samorządem powiatowym i MWKZ	Brak wypracowanego modelu współpracy z samorządem powiatowym i MWKZ
Systematyczne realizowanie zadań w zakresie ochrony zabytków	Brak wyodrębnionej komórki ds. ochrony zabytków w ramach urzędu
Posiadanie wykonanej gminnej ewidencji zabytków	Brak wizji strategicznej dot. zarządzania dziedzictwem gminy

Obszar II

Stan zachowania zabytków nieruchomych i stanowisk archeologicznych.

Szanse	Zagrożenia
Stosunkowa duża liczba zachowanych obiektów nieruchomych, przede wszystkim drewnianej architektury mieszkalnej	Potencjalnie duże zagrożenie samowolami budowlanymi umniejszającymi wartość zabytkową
	Potencjalnie duża liczba zniszczeń stanowisk arch. w wyniku orki
Stosunkowo dobry stan techniczny obiektów zabytkowych	Brak środków finansowych na remonty w skali samorządu, województwa – które mogłyby być dedykowane na zabytki

Obszar III

Obecność zabytków w dokumentach planistycznych i strategicznych.

Szanse	Zagrożenia
Uwzględnianie ochrony zabytków w nowych planach miejscowych i w studium	Częściowo brak planów w skali całej gminy

Obszar IV

Wizerunek dziedzictwa Gminy i jego wykorzystanie społeczne oraz turystyczne.

Szanse	Zagrożenia
Możliwość wykorzystania turystycznego zabytków w Parciakach, Jednorozcu i Budziskach	Częsty brak społecznej świadomości dot. zabytków
Rozwój nowych szlaków turystycznych	Brak portali i opracowań pod kątem turystycznego wykorzystania obiektów
Potencjał różnorodności dziedzictwa w tworzeniu nowych produktów turystycznych	Brak kompleksowych informacji o zabytkach na stronie www gminy

Obszar V

Finansowanie prac i działań związanych z zabytkami.

Szanse	Zagrożenia
Duża dostępność funduszy zewnętrznych, choć o niewielkich środkach	Brak środków w budżecie samorządu gminy, powiatu i województwa
	Brak środków w budżecie MWKZ
	Brak działań w zakresie wykorzystania potencjału ekonomicznego zabytków

7. Założenia programowe programu opieki nad zabytkami

7.1. Określenie celów Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jednorzec na lata 2013-2017

Wynikającymi z z art. 87 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami celami programu opieki nad zabytkami, są:

- a) *konsekwentne i planowe realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami jako potwierdzenie uznania znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju miasta;*
- b) *zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;*
- c) *wyeksponowanie zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;*

- d) *zintegrowanie ochrony dziedzictwa kulturowego, przyrodniczego i krajobrazu oraz przyjęcie odpowiednich zasad zagospodarowania przestrzeni;*
- e) *wykreowanie wizerunku miasta i tożsamości mieszkańców, wspieranie aktywności lokalnej mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego;*
- f) *zwiększenie atrakcyjności zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych;*
- g) *uregulowanie stanu formalno-prawnego obiektów i obszarów zabytkowych;*
- h) *wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;*
- i) *określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;*
- j) *tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;*
- k) *powszechna edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego;*
- l) *przygotowanie właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych do wykorzystania w opiece nad zabytkami funduszy strukturalnych Unii Europejskiej;*
- m) *włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.*

W oparciu o ustawowe cele programu opieki nad zabytkami, zasoby dziedzictwa kulturowego Gminy oraz jej możliwości i perspektywy rozwoju zostały sformułowane następujące cele programu opieki nad zabytkami gminy Jednoróżec na czteroletni okres programowania 2013-2017:

- a) Systematyczne realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami;
- b) Zahamowanie procesów degradacji zabytków i trwała poprawa stanu ich zachowania;
- c) Uwzględnienie ochrony zabytków, krajobrazu kulturowego oraz dziedzictwa archeologicznego w dokumentach planistycznych i strategicznych gminy
- d) Wykreowanie atrakcyjnego wizerunku gminy oraz budowanie tożsamości, a także podnoszenie atrakcyjności gminy, w szczególności miejscowości Jednoróżec i Parciaki poprzez udostępnienie zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych;
- e) Powszechna edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego w środowisku mieszkańców gminy;
- f) Promocja zasobów dziedzictwa kulturowego gminy pod kątem rozwoju ruchu turystycznego (turystyka weekendowa);

- g) Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- h) Wykorzystanie funduszy krajowych i funduszy strukturalnych unii europejskiej w działaniach samorządu zmierzających w zakresie opieki nad zabytkami i ochrony zabytków.

7.2. Priorytety

Określone przez program priorytety są rozwinięciem celów programu. W ramach każdego priorytetu wyznaczone zostały poszczególne działania.

Priorytet I

Realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami

nr	Nazwa działania	Uczestnicy
1.	Przyjęcie przez Radę Gminy Programu Ochrony Zabytków na lata 2013-2017 oraz okresowe monitorowanie jego realizacji.	UG, RG, mieszkańcy, MWKZ
2.	Opracowanie i coroczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych na podstawie otrzymanych aktualizacji od właścicieli lub zarządców obiektów zabytkowych.	UG, RG, właściciele i zarządcy ob., MWKZ
3.	Prowadzenie i bieżąca aktualizacja gminnej ewidencji zabytków nieruchomości Gminy Jednorozec	UG, MWKZ
5.	Oznakowanie obiektów wpisanych do rejestru zabytków znakiem informacyjnym przekazany przez samorząd Powiatu (znak Konwencji Haskiej)	UG, Starostwo
6.	Okresowa kontrola (nie rzadziej niż raz na 2 lata) właściwego oznakowania zabytków wpisanych do rejestru zabytków znakiem informacyjnym przekazany przez samorząd Powiatu (znak Konwencji Haskiej).	UG, Starostwo
7.	Ustalenie terenów, dla których niezbędne jest opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, istotnych dla ochrony dziedzictwa kulturowego.	UG

8.	Systematyczne uzupełnianie gminnej ewidencji zabytków o obiekty przewidziane do ochrony ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i przekazywanie tych wykazów do Starostwa Powiatowego oraz WKZ.	UG, MWKZ, STAROSTWO
9.	<p>Wystąpienie z wnioskami o wpis do rejestru zabytków wartościowych pod względem historycznym i artystycznym obiektów znajdujących się na terenie gminy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wniosek o wpis do rejestru zabytków dzwonnicy i plebani w Jednorożcu, kościoła i dzwonnicy w Olszewce, plebani w Parciakach, leśniczówki „Rupin” w Budziskach oraz budynku administracyjny oraz wieża ciśnień z zespołu budynków kolejowych w Parciakach-Stacji. • Wniosek o wpis do rejestru zabytków ruchomych wybranych obiektów małej architektury będących w posiadaniu gminy (kapliczki, figury) 	UG, MWKZ, Parafia
10.	Objęcie ochroną cennych obiektów przyrodniczych.	UG, MWKZ, WKP
12.	Aktualizacja informacji o obiektach zabytkowych w ewidencji gruntów i budynków.	UG, Starostwo
13.	Coroczne zabezpieczenie w budżecie Gminy Jednorożec środków finansowych na realizację zadań własnych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.	UG, RG
14.	Stała współpraca samorządu z Delegaturą WUOZ w Ostrołęce.	UG, WUOZ, STAROSTWO
15.	Udostępnianie strony internetowej Gminy dla potrzeb działań związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.	UG
16.	Systematyczne podnoszenie kwalifikacji pracowników samorządowych związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.	UG
17.	Uczestnictwo w szkoleniach dotyczących kompetencji samorządów w zakresie ochrony zabytków.	UG
18.	Dążenie do powołania w Urzędzie Gminy komórki/osoby odpowiedzialnej za proces rewitalizacji obszarów historycznych	UG

	oraz ochronę zabytków.	
--	------------------------	--

Priorytet II

Zahamowanie procesów degradacji zabytków i trwała poprawa stanu ich zachowania.

nr	Nazwa działania	Uczestnicy
1.	Przekazanie Starostwu Powiatowemu wykazu obiektów objętych ewidencją zabytków oraz jego systematyczne aktualizowanie.	UG, STAROSTWO
2.	Stworzenie modelu współpracy z właścicielami i administratorami obiektów wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w gminnej ewidencji zabytków.	UG, właściele i zarządcy obiektów
3.	Współpraca samorządu ze związkami wyznaniowymi będącymi właścicielami i zarządcami zabytków sakralnych (kościół, cmentarze).	UG, związki wyznaniowe
4.	Podjęcie działań zmierzających do ponownego zagospodarowania nieużytkowanych obiektów zabytkowych (bud. admin. Parciaki-Stacja, plebania Jednorożec)	UG, właściele i zarządcy obiektów, parafia
6.	Sprawne interweniowanie przez właściwe służby gminne w celu przeciwdziałania zaorywaniu stanowisk archeologicznych.	UG, STAROSTWO
8.	Rewitalizacja Rynku Jednorożca wraz z zaproponowaniem nowej zabudowy pierzejowej.	UG, RG, MWKZ
10.	Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy historycznych nagrobkach i miejscach pamięci narodowej na zabytkowych cmentarzach oraz przy innych kapliczkach i krzyżach	UG, RG, MWKZ
11.	Poddanie pomników przyrody niezbędny zabiegom pielęgnacyjnym.	UG, MWKZ, WOJ. KONSERWATOR PRZYRODY
13.	Stała współpraca na poziomie planowanych inwestycji z właścicielami i użytkownikami obiektów zabytkowych, prowadząca do poprawy stanu ich zachowania i utrzymania w jak najlepszym stanie substancji zabytkowej.	UG, właściele i zarządcy obiektów

14.	Ulgi podatkowe, bądź dofinansowanie prac remontowych przy obiektach figurujących w gminnej ewidencji zabytków	UG
-----	---	----

Priorytet III

Uwzględnienie ochrony zabytków, krajobrazu kulturowego oraz dziedzictwa archeologicznego w dokumentach planistycznych i strategicznych miasta.

nr	Nazwa działania	Uczestnicy
1.	Uwzględnianie ochrony zabytków nieruchomych tj. obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków w opracowywanych dla terenu Gminy Jednorzec dokumentach studialnych dot. polityki przestrzennej np. studia i plany zagospodarowania przestrzennego.	UG, MWKZ
2.	Uwzględnianie zasad ochrony stref występowania zabytków archeologicznych w opracowywanych dla terenu Gminy dokumentach studialnych dotyczących polityki przestrzennej np. studia i plany zagospodarowania przestrzennego.	UG, MWKZ

Priorytet IV

Kreowanie wizerunku Gminy oraz budowanie tożsamości, a także podnoszenie atrakcyjności Gminy poprzez udostępnianie Rynku oraz zabytków dla potrzeb kulturalnych, społecznych, turystycznych.

nr	Nazwa działania	Uczestnicy
1.	Obchody roku jubileuszowego Jednorozca	UG, mieszkańcy, MWKZ, NID, ngo's i grupy społeczne
2.	Udział w organizacji corocznej imprezy Europejskich Dni Dziedzictwa, organizowanych przez NID – we wrześniu każdego roku	UG, NID, mieszkańcy, ngo's i grupy społeczne
3.	Organizacja corocznych imprez plenerowych związanych z czasami gdy pradawną Puszcę Kurpiowską zamieszkiwali	UG, ngo's i grupy społeczne,

	bartnicy	mieszkańcy, nadleśnictwo
4.	Organizacja corocznego Rajdu Historycznego	UG, ngo's, grupy społeczne, nadleśnictwo
5.	Współdziałanie z organizatorami cyklicznych przedsięwzięć służących pogłębianiu zainteresowania dziedzictwem kulturowym Gminy Jednoróżec.	UG, mieszkańcy, ngo's i grupy społeczne, nadleśnictwo
6.	Propagowanie idei społecznej opieki nad zabytkami.	UG, ngo's i grupy społeczne,
7.	Współdziałanie z organizatorami różnorodnych imprez i przedsięwzięć związanych z obchodami rocznic historycznych i wydarzeń szczególnie istotnych dla dziejów Gminy	UG, ngo's i grupy społeczne
8.	Inicjowanie i organizacja wystaw stacjonarnych wewnętrznych i plenerowych popularyzujących dziedzictwo kulturowe Gminy Jednoróżec.	UG, MWKZ, ngo's i grupy społeczne
9.	Opracowanie na podstawie wykonanej gminnej ewidencji zabytków cyfrowej bazy danych o obiektach zabytkowych i historycznych przestrzeniach, o istotnych wartościach krajobrazu kulturowego i jak najszerze jej udostępnianie poprzez umieszczenie na stronach internetowych Gminy.	UG, ngo's i grupy społeczne
10.	Realizacja programu edukacji środowiskowej wśród dorosłych i dzieci.	UG, Kuratorium Oświaty
11.	Organizowanie gminnych konkursów historycznych, plastycznych i fotograficznych na temat obiektów zabytkowych w gminie (placówki edukacyjne oraz instytucje kultury, stowarzyszenia)	UG, szkoły, ngo's i grupy społeczne
12.	Udzielanie wsparcia finansowego z budżetu Gminy na działania służące ochronie dziedzictwa kulturowego, a podejmowane przez organizacje pozarządowe, związki wyznaniowe i inne podmioty życia społecznego w mieście.	UG, ngo's i grupy społeczne, związki wyznaniowe

13.	Przygotowanie wydawnictw propagujących historię i dziedzictwo gminy	UG, ngo's i grupy społeczne
14.	Wykreowanie i rozwój produktu turystycznego „Szlakiem dawnej kolei Ostrołęcko-Szczytnieńskiej”.	UG, ngo's i grupy społeczne
15.	Wytyczenie i organizacja nowych szlaków rowerowych na terenie Gminy – w sąsiedztwie obiektów zabytkowych	UG, nadleśnictwo
17.	Nagradzanie i wyróżnianie najlepszych inicjatyw zw. z zabytkami (np. konserwacje) przez Wójta Gminy.	UG, właściciele i zarządcy obiektów, lokalna społeczność
18.	Stała współpraca z prasą, radiem i telewizją oraz wykorzystywanie Internetu do prezentacji dziedzictwa kulturowego Gminy (np. przygotowanie audycji).	UG
19.	Wydawanie publikacji, folderów oraz wspieranie katalogów, wystaw i innych wydawnictw prezentujących środowisko kulturowe Gminy.	UG, ngo's i grupy społeczne

Priorytet V

Powszechna edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego w środowisku mieszkańców Gminy.

nr	Nazwa działania	Uczestnicy
1.	Przygotowanie programu zajęć do zabytków Gminy przy udziale Kuratorium Oświaty oraz doradców metodycznych.	UG, Kuratorium oświaty
2.	Podnoszenie kwalifikacji i doskonalenie zawodowe nauczycieli i osób działających w sferze upowszechniania dziedzictwa kulturowego.	UG
3.	Wprowadzenie i systematyczne uzupełnianie na stronie internetowej Gminy zakładki dot. dziedzictwa kulturowego.	UG
4.	Współorganizacja różnorodnych, ogólnodostępnych przedsięwzięć (konferencje, sesje popularno-naukowe, rajdy), popularyzujących dziedzictwo kulturowe oraz potrzebę jego	UG, ngo's i grupy społeczne, nadleśnictwo

	ochrony	
5.	Propagowanie idei społecznych kwest przeznaczonych na ratowanie zabytkowych cmentarzy, w tym cmentarza wojennego.	UG, ngo's i grupy społeczne, związki wyznaniowe
6.	Prowadzenie polityki informacyjnej dotyczącej pozytywnych działań konserwatorskich i remontowo-budowlanych przy obiektach i przestrzeniach zabytkowych	UG, MWKZ
7.	Powołanie wspólnie ze Starostwem Powiatowym i Wojewódzkim Konserwatorem Społecznych Opiekunów Zabytków działających na terenie Gminy.	UG, MWKZ, Starostwo
8.	Organizowanie corocznych wydarzeń rocznicowych o charakterze promującym dziedzictwo Gminy, w tym Rajdu Historycznego	UG, ngo's i grupy społeczne, nadleśnictwo

Priorytet VI

Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.

nr	Nazwa działania	Uczestnicy
1.	Wprowadzenie ulg podatkowych z tytułu przeprowadzanych remontów i restauracji zabytków wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w gminnej ewidencji zabytków.	UG, RG
2.	Wypracowanie polityki informacyjnej służącej szerokiemu społecznemu upowszechnianiu bieżących informacji o aktualnie ogłaszanych terminach naboru wniosków, Programach Operacyjnych, programach MKiDN i innych możliwościach pozyskania środków finansowych na realizację prac remontowych, konserwatorskich i rewitalizację obiektów zabytkowych.	UG
4.	Uruchomienie wraz z organizacjami pozarządowymi, związkami wyznaniowymi i instytucjami kultury corocznych zbiórek przeznaczonych na ratowanie zabytkowych cmentarzy, w tym cmentarza wojennego.	UG, parafie, związki wyznaniowe, ngo's i grupy społeczne

Priorytet VII**Wykorzystanie funduszy krajowych i funduszy strukturalnych unii europejskiej w działaniach samorządu zmierzających w zakresie opieki nad zabytkami i ochrony zabytków**

nr	Nazwa działania	Uczestnicy
1.	Monitoring przez powołaną w ramach Urzędu Gminy komórkę organizacyjną ds. dziedzictwa, dostępnych funduszy dedykowanych ochronie dziedzictwa.	UG
3.	Bieżące zamieszczanie na stronach internetowych Gminy dostępnych samorządowi informacji dotyczących możliwości pozyskania zewnętrznych środków finansowych, ułatwiających właścicielom i zarządcom obiektów zabytkowych terminowe i prawidłowe składanie stosownych wniosków.	UG
4.	W miarę możliwości organizacyjnych Urzędu doradztwo w pozyskiwaniu funduszy zewnętrznych na zachowanie i utrzymanie obiektów zabytkowych.	UG

8. Instrumentarium realizacji Programu Opieki nad Zabytkami

Zakłada się, że zadania określone w Programie będą wykonywane za pomocą następujących podstawowych instrumentów:

- a) instrumentów prawnych – wynikających z przepisów ustawowych (np. uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków);
- b) instrumentów finansowych (m.in. współfinansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych gminy, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych);

- c) instrumentów koordynacji (m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami);
- d) instrumentów społecznych (m.in. poprzez działania edukacyjne, promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi);
- e) instrumentów kontrolnych (m.in. aktualizacja gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego).

9. Źródła finansowania działań

Działania związane z opieką nad zabytkami i ochroną zabytków będące statutowym obowiązkiem samorządu powinny być w dużej mierze finansowane z budżetu Gminy Jednorzec. Dla wielu działań jednak możliwe jest pozyskanie środków krajowych i środków z funduszy europejskich. Osobnym źródłem finansowania może być partnerstwo publiczno-prywatne, czyli pozyskiwanie środków we współpracy z prywatnymi inwestorami.

Informacje o zasadach i kryteriach dotyczących możliwości pozyskiwania środków finansowych na zadania związane z ochroną i opieką nad zabytkami znajdują się na podanych poniżej stronach internetowych:

- a) Informacje dotyczące Programu Operacyjnego „Promesa Ministra Kultury” –
www.mkidn.gov.pl
- b) Informacje dotyczące Programu Operacyjnego „Dziedzictwo kulturowe” –
www.mkidn.gov.pl
- c) Informacje dotyczące programu operacyjnego „Fundusz wymiany kulturalnej” –
www.mkidn.gov.pl
- d) Informacje dotyczące Programu Operacyjnego „Kultura 2007–2013 –
www.mkidn.gov.pl
- e) Informacje dotyczące Programu Operacyjnego „Innowacyjna gospodarka”, projektu nr 6.4. *Inwestycje w produkty turystyczne o znaczeniu ponadregionalnym*
www.interreg.gov.pl
- f) Informacje dotyczące programów operacyjnych „Regionalne programy operacyjne” –
www.interreg.gov.pl

- g) Informacje dotyczące Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich” –
www.minrol.gov.pl
- h) Informacje dotyczące Programu Operacyjnego „Kapitał ludzki” –
www.mrr.gov.pl
- i) Informacje dotyczące Programu Operacyjnego „Infrastruktura i środowisko” –
www.mrr.gov.pl
- j) Informacje dotyczące Programu Operacyjnego „Europejska współpraca terytorialna” –
www.mrr.gov.pl
- k) Informacje dotyczące Programu Operacyjnego „Fundusz dla organizacji pozarządowych” –
www.ngo.pl; www.funduszngo.pl
- l) Informacje dotyczące możliwości finansowania przy wykorzystaniu ustawy o partnerstwie publiczno-prywatnym-
www.partnerstwopublicznoprywatne.info
- m) Informacje dotyczące Mechanizmu Finansowego EOG i Norweskiego Mechanizmu Finansowego – **www.eog.gov.pl**

10. Zasady monitorowania i oceny realizacji programu

Z realizacji programu Wójt Gminy Jednoróżec sporządzi w roku 2015 i 2017 sprawozdania, które zostaną przedstawione Radzie Gminy. W sprawozdaniu powinny znaleźć się informacje o poziomie realizacji zadań podejmowanych w ramach przyjętych priorytetów.